

Bart D'HONDT, *Gelijke rechten gelijke plichten. Een portret van vijf liberale vrouwen*, Brussel–Gent, Vrouw en Vrijheid en Liberaal Archief, 1996, 156 p. ISBN 90-74791-03-3.

Kurt RAVYTS, *Verschaeve's visioen van een Germaans beleefd christendom en van een Germaans Rijk. Een kritische analyse*, Wijnegem, Stichting Deltapers, 1995, 129 p.

Deze twee publicaties hebben op het eerste zicht niets met elkaar gemeen, tenzij dat ze handelen over de twintigste eeuw in Vlaanderen. Maar juist hun contrast werpt een helder licht op een essentieel aspect van de Vlaamse beweging.

In het eerste boek worden vijf vooraanstaande vrouwen beschreven die een rol hebben gespeeld in de liberale partij. De oudste was de in 1868 geboren Alice

Buysse, dochter van een schepen van Nevele. Ze had de letterkundigen Rosalie en Virginie Loveling als tantes, was een zus van Cyriel Buysse en van de volksvertegenwoordiger voor Gent Arthur Buysse, en een nicht van de professoren Paul Fredericq en Julius MacLeod. Terwijl ze (mede?) aan de leiding stond van het familiebedrijf, ontplooidde ze een enorme caritatieve activiteit, werd lid van de Gentse gemeenteraad, nam deel aan de vrouwenwerking in de partij en stimuleerde de dierenbescherming.

Tot een nog aristocratischer en rijker milieu behoorde Marthe Boel-de Kerchove de Denterghem: haar grootvader was burgemeester van Gent en senator, haar vader gouverneur van Henegouwen, haar man een groot-industrieel in La Louvière. Ze maakte naam, eerst door haar verzet tijdens de Eerste Wereldoorlog, daarna door haar optreden in de liberale partij, in caritatieve werken en in de Nationale en de Internationale Vrouwenraad.

De drie volgende figuren waren militante feministen. Jane Brigode-Ouwerx behoorde tot de generatie die nog vóór de Eerste Wereldoorlog de spits afbeet in de strijd voor de juridische gelijkheid; later werd ze schepen van onderwijs in Vorst. De juriste Georgette Wagener-Ciselet heeft als senator van 1946 tot 1961 een reeks wetten doen goedkeuren om die gelijkheid af te dwingen, inzake de toegang van de vrouwen tot de magistratuur en het notariaat, de rechten en plichten van echtgenoten, de huwelijkscontracten ... In 1963 werd ze het eerste vrouwelijk lid van de Raad van State. Lucienne Herman-Michielsens tenslotte, ambtenaar, gemeenteraadslid van Gent, van 1973 tot 1977 ondervoorzitter van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang, beijverde zich voor de officiële erkenning van de vrijzinnigheid op voet van gelijkheid met de eredienssten. Ze verbond haar naam aan de abortuswet van 1991, die ze na jarenlang vergeefs zoeken naar een verstandhouding met de Christelijke Volkspartij, moest verwezenlijken in een meer radicale vorm zonder die partij.

Van geen enkele van deze vijf Vlaamse figuren wordt enige sympathie vermeld voor de Vlaamse beweging, ook van Alice Buysse niet die daarin meer lijkt op haar broers dan op haar neven. Integendeel vernemen we dat Ouwerx en Ciselet anti-Vlaamsgezind waren¹, terwijl Michielsens het unitarisme verdedigde in de partij en in het land. In dit huldeboek wordt daar niet over uitgebreid en geen verklaring voor gezocht.

* * *

1. Een mogelijk element van verklaring vinden we elders dan in het boek van D'hondt. Georgette Ciselet werd geboren in Antwerpen in 1900. Op 1 juni 1919 betoogden oud-strijders van de Frontpartij in Antwerpen voor zelfbestuur en voor de vrijlating van de activist Adelfons Henderickx. *“Bij de verdere optocht werden ze door mensen die uit het huis van de geneesheer Ciselet kwamen, beledigend toegeroepen als ‘boches’ en ‘activistes’.* Uit woede brak een soldaat met een

Een essentieel element van die verklaring springt in het oog bij lezing van het boek over Cyriel Verschaeve. Die grootstede, overwegend Franstalige, patriottische, vooruitstrevende liberale dames hadden niets gemeens met een Vlaamse beweging waarin de kapelaan van Alveringem mee de toon aangaf.

Met die Vlaamse beweging ben ik zowel van huis uit als door bijna een halve eeuw studie zeer vertrouwd, maar een beschrijving van Verschaeves “visioen” onthutst mij nog altijd. Ook ik ken geen beter woord dan “visioen” en “droom”, de termen die Ravyts gebruikt om de voorstellingswereld van Verschaeve uit te drukken. Van ‘denken’ of ‘ideeen’ bij Verschaeve kan er bezwaarlijk sprake zijn, want de rede wees hij bewust af. Een kritische analyse van zijn voorstellingswereld heeft de auteur daarom niet kunnen brengen, en dat kan hem niet verweten worden; maar hij had dat niet mogen aankondigen in de titel.

Ravyts spreekt van Verschaeves “proeve van een ‘nationalistische’ theologie”. Volgens Van Dale is theologie “de wetenschap over God, het goddelijke en de godsdienst(en) die steunt op de openbaring”, maar ook, oneigenlijk, een “met min of meer stelligheid verkondigde leer”. Alleen in die oneigenlijke zin kan van theologie gesproken worden bij Verschaeve, en zijn stelligheid was zo absoluut als zijn irrationalisme.

Wat Verschaeve dreef wordt eventjes vermeld in dit boek (p. 58), maar we vinden het kernachtiger in zijn Oorlogsgedenkschriften (p. 283), als een verklaring die hij aflegde aan de *Reichsführer SS* Heinrich Himmler in 1944: “België, de Staat, de slechte van alle staten ... Belgium esse delendum is de leus van de Vlaamse Beweging. Mijn overtuiging was het altijd en sedert 1914-18 het keervers van al mijn gedachten.”

België vernietigen kon alleen door Duitsland gebeuren, vandaar dat Verschaeve in 1940 volledig achter die invaller ging staan, en daarna volledig achter diens strijd tegen de Sovjet-Unie. Dat de Kerk die invaller en zijn nationaal-socialistische leer afwees, dwong Verschaeve om met zijn priesterambt in het reine te komen. Dat deed hij niet door enige redelijke reflectie, maar door zichzelf te beroezen aan zijn overweldigende woorden- en beeldenvloed: “Wanneer Duitsland de ‘Sturmbräut des H. Geistes’ zou worden, had het de Godsgave om definitief ‘Führervolk’ van Europa te worden!” Daar plaatste Ravyts het uitroepteken bij (p. 95).

Wie deze twee boeken tesamen doorneemt, zoals het uw recensent overkwam, ziet hoe onoverbrugbaar in het Interbellum, dus na een eeuw, de kloof was geworden tussen de Vlaamse beweging en de vrijzinnige bourgeoisie. Het verklaarde de

vlaggestok het glas boven de voordeur van Ciselet en was er even een dreiging van fysiek geweld.” Aldus L. VANDEWEYER, *Herman Van den Reeck: Pacifist in een gewelddadige beweging?*, in: *Herman Van den Reeck (1901-1920) en de anti-burgerlijke strekking in de Vlaamse Beweging na de Eerste Wereldoorlog. Colloquium Wetenschappelijke Tijdingen, Ufsia, 9 december 1995, Wetenschappelijke Tijdingen*, bijzonder nummer bij de jaargang LV, 1996, p. 50.

zwakte, zowel van de Vlaamse beweging als van de vrijzinnigheid in Vlaanderen. Verschaeve leeft nu verder in het moderne heidendom, waar hij zelf toe behoorde. Ravyts – die luidens de achterflap licentiaat in de godsdienstwetenschappen van Leuven is, zoals Verschaeve priester was en doctor honoris causa van Leuven – publiceert zijn boek als nummer één van een TeKos-reeks, met propaganda voor ‘heiden zijn vandaag’. De polarisering zal verder gaan, tussen dit heidens nationalisme en de vrijzinnigheid.

LODE WILS
GRAAF DE GRUNNELAAN 14, B-3001 HEVERLEE